

AZS Warszawa

Chociaż Warszawa musi ustąpić miejsca Krakowowi pod względem pierwszeństwa w powstaniu AZS, to jednak w okresie II Rzeczypospolitej stołeczny ośrodek bardzo szybko zdominował pod względem liczebności i wyników sportowych podwawelski gród i inne miasta. Ta supremacja została jeszcze bardziej wzmocniona po II wojnie światowej. Historia AZS Warszawa jest tak bogata i złożona zarazem, że długo czekała na swoje monograficzne opisanie. Dopiero przed kilku laty ukazało się opracowanie na temat niezwykle dużego dorobku klubu AZS AWF Warszawa, pióra Marii Rotkiewicz¹. Wreszcie w 2019 r. wyszła synteza całych dziejów sportu akademickiego w Warszawie autorstwa Roberta Gawkowskiego².

W tej sytuacji nie pozostało nam nic innego jak przedstawić czytelnikom „syntezę syntezy”, czyli skrót najważniejszych faktów z historii warszawskiego ośrodka AZS, ze szczególnym uwzględnieniem AZS AWF Warszawa, któremu poświęcono drugą część tekstu.

Wszystko zaczęło się od zmiany okupanta w Warszawie. W 1915 r. po wyparciu Rosjan z miasta, Niemcy chcąc pozyskać przychylność społeczeństwa polskiego, pozwolili na reaktywowanie polskich szkół wyższych. Już 15 listopada 1915 r. Uniwersytet i Politechnika uroczystie zainaugurowały rok akademicki. W ciągu następnych kilku miesięcy powstały kolejne mniejsze uczelnie: Wyższa Szkoła Handlowa (od 1933 r. Szkoła Główna Handlowa), Wyższa Szkoła Rolnicza, Wyższa Szkoła Ogrodnicza i Wyższa Szkoła Leśna. Te trzy ostatnie połączyły się w 1918 r., tworząc Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego.

Na uczelniach zaczęły działać organizacje studenckie. W ramach największej z nich – Bratniej Pomocy – powstała sekcja rozwoju fizycznego. W marcu 1916 r. na zebraniu delegatów pięciu warszawskich szkół wyższych postanowiono zorganizować „Akademicki Związek Sportowy, zrzeszenie apolityczne, mające na celu fizyczny rozwój młodzieży”. Do pracy przystąpiła 12-osobowa komisja organizacyjna. Powstanie AZS Warszawa było już niemal faktem dokonanym gdy okupacyjne władze niemieckie zakazały jego utworzenia jako organizacji o charakterze międzyuczelnianym. Prawdopodobnie obawiano się, że może to być baza do działalności patriotyczno-niepodległościowej³.

W tej sytuacji utworzono odrębne stowarzyszenia sportowe poszczególnych uczelni. Jako pierwszy w lipcu 1916 r. powstał Związek Sportowy Słuchaczy Politechniki Warszawskiej. Pozostałe nosiły analogiczną nazwę. Studenci z Uniwersytetu i Politechniki rywalizowali ze sobą w zawodach lekkoatletycznych, pływaniu, wioślarstwie i piłce nożnej. Uprawiali ponadto szermierkę, gimnastykę i łyżwiarstwo. Do historii przeszedł pierwszy mityng lekkoatletyczny rozegrany między

1 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, Warszawa 2014.

2 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, Poznań 2019.

3 R. Wryk, *Narodziny i rozwój Akademickiego Związku Sportowego do roku 1949*, Poznań 2014, s. 48-49.

związkami sportowymi Politechniki i Uniwersytetu we wrześniu 1916 r. W ramach zawodów przeprowadzono też chód maratoński na trasie Grójec – Warszawa⁴.

Zarząd AZS z Kazimierzem Biernackim na czele działał nieformalnie, koordynując działalność Związków Sportowych Słuchaczy. Od jesieni 1917 r., gdy zwierzchnictwo nad szkolnictwem wyższym przejęła polska administracja, funkcjonował już oficjalnie jako Centrala Akademickich Związków Sportowych.

Po odzyskaniu niepodległości, z inicjatywy studenta prawa UW Władysława Kajetana Nadratowskiego podjęto starania o scalenie wszystkich związków sportowych działających przy warszawskich uczelniach i utworzenie jednego akademickiego klubu sportowego w stolicy. W dniu 19 grudnia 1919 r. odbyło się zebranie założycielskie, na którym podjęto uchwałę o powołaniu do życia AZS Warszawa. Prezesem klubu został wybrany przez aklamację Nadratowski i pełnił tę funkcję do listopada 1921 r. Z upoważnienia władz szkół wyższych Warszawy kuratorami AZS byli prof. Edward Strasburger i aktualni rektorzy UW i PW⁵.

Wiosną 1920 r. powstały pierwsze cztery sekcje: sportów wodnych, tenisa ziemnego, piłki nożnej i bokserska. W ramach sportów wodnych najaktywniejsi byli wioślarze, którzy już w czerwcu 1920 r. na mistrzostwach Polski w Bydgoszczy zdobyli dwa złote medale (czwórka ze sternikiem i ósemka). Tym samym wywalczyli nominację olimpijską, lecz plany startu na igrzyskach w Antwerpii pokrzyżowała wojna polsko-bolszewicka. Zawodnicy ze zwycięskich osad, podobnie jak inni członkowie AZS Warszawa, znaleźli się w szeregach Wojska Polskiego by bronić stolicy przed bolszewicką nawałą. Organizacja zawiesiła swoją działalność do jesieni 1920 r.⁶

W myśl statutu AZS Warszawa z 1924 r. członkami mogli być studenci, nauczyciele akademicki oraz absolwenci uczelni. Uczniowie szkół średnich mogli należeć do AZS na zasadzie członków nadzwyczajnych. Warszawa była największym ośrodkiem akademickim w kraju. AZS skupiał studentów dziewięciu szkół wyższych: UW, PW, SGGW, WSH (SGH), Szkoły Nauk Politycznych, Wolnej Wszechnicy Polska, Akademii Stomatologicznej, Akademii Sztuk Pięknych oraz założonego w 1929 r. Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego (przekształconego w 1938 r. w Akademię Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego). W związku z tym szeregi członkowskie AZS szybko rosły. W sprawozdaniu 1923 r. wykazano 1250 członków, a w 1929 r. już 2782. Zbliżony stan liczebny utrzymywał się w następnych latach. W dniu 1 stycznia 1937 r. AZS Warszawa zrzeszał 2635 członków⁷. Oznacza to, iż był największym klubem sportowym w II Rzeczypospolitej.

Warszawski AZS prowadził działalność w kilkunastu sekcjach sportowych i w ponad

4 T. A. Grabowski, *Sport akademicki w Warszawie rodził się na moich oczach...*, [w:] *Sport akademicki w relacjach i wspomnieniach*, oprac. R. Wryk, Poznań 2009, s. 62-63.

5 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 86-88.

6 Ibidem.

7 R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908-1939*, Poznań 1990, s. 168.

dwudziestu dyscyplinach. Biorąc pod uwagę cały okres międzywojenny, funkcjonowały sekcje: lekkoatletyczna, wioślarstwo, pływanie (w tym piłka wodna i skoki do wody), żeglarstwo, szermierka, tenis ziemny, tenis stołowy, boks, łucznictwo, piłka nożna, rugby, sekcja gier sportowych (koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, hazena), hokej na lodzie, narciarstwo, łyżwiarstwo, taternictwo. Najpopularniejszymi wśród studentów sekcjami były pływanie, wioślarstwo i lekka atletyka. Masowość szła tu w parze z sukcesami sportowymi, gdyż właśnie te dyscypliny rozślawiły klub⁸.

AZS Warszawa osiągał najlepsze wyniki sportowe ze wszystkich AZS-ów i w gruncie rzeczy należał do najlepszych klubów w kraju. W 1929 i 1930 r. uznany został za najwszechstronniejsze towarzystwo sportowe w Polsce. Jego zawodnicy w latach 1926-1931 zajmowali wysokie miejsca w prowadzonym przez „Przegląd Sportowy” plebiscycie na 10 najlepszych sportowców Polski⁹.

Klub walczył nie tylko o rozwój i upowszechnianie sportu akademickiego i warszawskiego, ale również w dużej mierze sportu polskiego. Wiele inicjatyw warszawskiego AZS-u odegrało ważną rolę w tworzeniu struktur organizacyjnych polskich związków sportowych¹⁰ oraz w rozwoju sportu jako atrakcyjnego widowiska. AZS był prekursorem wielu nowych dyscyplin sportowych (z których nie wszystkie od razu się przyjęły – vide: przypadek rugby) i organizatorem licznych imprez sportowych (np. „Tygodnia Sportu Akademika”). Odgrywał też istotną rolę w początkach i rozwoju sportu kobiecego¹¹.

AZS Warszawa posiadał własne obiekty sportowe. Pierwszym z nich była przystań wioślarska w Porcie Praskim, otwarta wiosną 1919 r. W końcu lat 20. zbudowano nową przystań wioślarsko-żeglarską na lewym brzegu Wisły obok mostu Poniatowskiego, na terenie której znajdowały się także boiska do siatkówki i koszykówki. W 1927 r. oddano do użytku nowoczesny stadion AZS w Parku Skaryszewskim, złożony z boiska piłkarskiego, bieżni lekkoatletycznej, skoczni i rzutni. Z obiektem sąsiadowały boiska do gier sportowych (siatkówki i koszykówki), basen pływacki na Jeziorze Kamionkowskim i korty tenisowe¹². W latach 30. wybudowano schroniska turystyczno-narciarskie w Karpatach Wschodnich: pod Popem Iwanem (na wysokości 1742 m n.p.m.) oraz pod Kopilaszem w Górach Czywczyńskich (1450 m n.p.m.). Powstała też baza noclegowa w Jaworniku nad Czarnym Czeremoszem¹³.

8 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 142-144.

9 R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908-1939*, s. 346.

10 Zob. H. Hanusz, *Udział członków Akademickiego Związku Sportowego w powstaniu i rozwoju polskich związków sportowych w okresie dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] *Společno-edukacyjne oblicza współczesnego sportu i olimpizmu*, t. II, Warszawa 2009, s. 113-129.

11 M. Rotkiewicz, *Rozwój sportu kobiet w Polsce okresu międzywojennego (część II)*, „Sport Wyczynowy” 1979, nr 3-4, s. 2-21.

12 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 128-135.

13 *Sprawozdanie Akademickiego Związku Sportowego w Warszawie za rok 1937*, Warszawa 1937, s. 54-55;

Utrzymanie tych obiektów i prowadzenie tak szerokiej działalności wymagało dużych nakładów finansowych. Tymczasem składki członkowskie stanowiły maksymalnie kilkanaście procent wpływów w budżecie klubu. Istotną rolę odgrywały dochody z organizowanych imprez sportowych. W sumie jednak dochody własne klubu nie przekraczały z reguły 40 % całego budżetu. Konieczne były dotacje i subwencje z instytucji państwowych, przede wszystkim z Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego¹⁴.

Chociaż AZS Warszawa otrzymywał jedne z najwyższych subwencji, to jednak nie zawsze przychodziły one na czas i nie zawsze też okazywały się wystarczające, aby pokryć wszystkie potrzeby. Brak odpowiednich dotacji powodował nawet, że niekiedy upadały całe sekcje AZS. I tak sekcja łucznicza, przez dwa lata uchodząca za jedną z najlepszych w Polsce, w ciągu 1930 r. potraciła większość zawodników, którzy przechodzili do Strzelca lub do innych klubów. W 1933 r. na skutek braków finansowych pięciokrotny mistrz Polski z rzędu, czyli hokeiści AZS Warszawa nie pojechali na finałowe rozgrywki do Katowic i w ten sposób oddali walkowerem możliwość zdobycia po raz szósty tego tytułu¹⁵.

Pewnym problemem były także nadużycia finansowe, które zdarzały się zresztą w innych AZS-ach oraz w wielu organizacjach sportowych. W protokole z marca 1937 r. zapisano: „Kontrola organów wykonawczych AZS w okresie poprzedzającym sprawozdawczy, mocno szwankowała, na co wskazywały dowiedzione kilka b. poważnych nadużyć materialnych na szkodę związku”. Niektórzy członkowie nie potrafili rozliczyć się z pobranych zaliczek, a rekordzista miał nierozliczony dług w wysokości prawie 7 tys. zł. W rezultacie AZS popadł w długi¹⁶.

AZS Warszawa jako duża i wpływowa organizacja akademicka nie mógł być wolny od wpływów i rozgrywek politycznych. Od początku w zarządzie zasiadali w większości członkowie Młodzieży Wszechpolskiej lub też sympatycy narodowej demokracji. Po 1926 r. powodowało to jednak nieufność ze strony rządzących piłsudczyków. W 1932 r. doszło do faktycznego przewrotu we władzach związku i przejęcia władzy przez osoby związane z Legionem Młodych – sanacyjną organizacją młodzieżową. W 1933 r. ukazało się osiem numerów „Akademickiego Przeglądu Sportowego”, którego wydawcą był Jerzy Giedroyc, a sam periodyk wychodził jako dodatek do „Buntu Młodych”¹⁷.

W statucie obowiązywał zapis, że członkami związku mogli być obywatele RP narodowości polskiej. Oznaczało to wykluczenie studentów innych narodowości, przede wszystkim Żydów. W tej sytuacji studenci żydowscy założyli własny Związek Akademickiego Wychowania Fizycznego,

Sprawozdanie zarządu Akademickiego Związku Sportowego w Warszawie za rok 1938, s. 51-53.

14 R. Wryk, *Akademicki Związek Sportowy 1908-1939*, s. 171-173.

15 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 97.

16 CAW, Akta PUWFiPW, sygn. 300.69.161, Protokół Zwyczajnego Walnego Zebrania Akademickiego Związku Sportowego, 13 III 1937 r.

17 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 94-101.

przemianowany w 1928 r. na Żydowskie Akademickie Stowarzyszenie Sportowe (ŻASS). W szczytowym momencie składał się on z kilkunastu sekcji i liczył ok. 1000 członków, będąc jednym z największych klubów sportowych w Warszawie. Odnosił sukcesy w lekkoatletyce, pływaniu, tenisie stołowym i grach sportowych¹⁸. Studenci narodowości ukraińskiej stworzyli natomiast w 1937 r. Ukraiński Klub Sportowy Zaporozże, działający u boku korporacji akademickiej o tej samej nazwie¹⁹.

Wśród innych organizacji składających się na pełny obraz sportu akademickiego w Warszawie należy wymienić przede wszystkim: Akademicki Związek Szachistów, Klub Sportowy Fundacja Domy Akademickie, Akademicki Oddział Związku Strzeleckiego, Robotniczy Klub Sportowy Skra, Aeroklub Akademicki, Akademicki Związek Morski²⁰.

AZS Warszawa był jednym z trzech najsilniejszych klubów lekkoatletycznych w kraju aż do 1936 r. Jak wyliczył Ryszard Wryk, w latach 1922-1939 sekcja lekkoatletyczna AZS Warszawa zdobył w sumie 349 medali w mistrzostwach Polski (panowie 233, a panie 116), w tym 125 złotych. Ogromna część tego dorobku medalowego jest zasługą dwójki najwybitniejszych indywidualności akademickiej lekkoatletyki okresu międzywojennego: Haliny Konopackiej i Stefana Kostrzewskiego²¹. Złota medalistka w rzucie dyskiem z 1928 r., Halina Konopacka, zdobyła 26 tytułów mistrzyni Polski. Ta wszechstronna sportsmenka ustanawiała rekordy Polski w rzucie dyskiem, pchnięciu kulą, skoku w dal, rzucie oszczepem i pięcioboju. W klubie AZS Warszawa grała także w hazenę i koszykówkę²². Mniej od niej znany Stefan Kostrzewski zdobył 27 tytułów mistrza Polski w biegach sprinterskich i średnich. Był dwukrotnym olimpijczykiem (1924, 1928)²³. W igrzyskach olimpijskich nasz kraj reprezentowali ponadto średniodystansowcy i sprinterzy: Józef Jaworski, Stefan Ołdak, Zygmunt Weiss, Feliks Małanowski, oraz płotkarz Wojciech Trojanowski, skoczek wzwyż Jerzy Pławczyk, sprinterka i płotkarka Felicja Schabińska.

Drugą dyscypliną, w której stołeczny AZS od 1925 r. praktycznie dominował w kraju, było pływanie. W latach 30. pięciokrotnie zwyciężał w klasyfikacji najlepszych klubów w Polsce. Jego zawodnicy zdobyli w sumie 43 złote, tyle samo brązowych i 36 srebrnych medali mistrzostw Polski. W przeciwieństwie do lekkoatletów nie zaistnieli jednak na arenie międzynarodowej. Jedynym olimpijczykiem (rezerwowym sztafety 4x200 m) był Kazimierz Karpiński w 1936 r. W ramach tej sekcji uprawiane też były skoki do wody i piłka wodna. Drużyna piłki wodnej AZS Warszawa była jedenastokrotnym wicemistrzem Polski. Grał w niej m.in. Jerzy Iwanow-Szajnowicz²⁴.

18 Ibidem, s. 209-215.

19 E. Wiszka, *Emigracja ukraińska w Polsce 1920-1939*, Toruń 2005, s. 219.

20 Pełny przegląd tych organizacji zob. R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 215-230.

21 R. Wryk, *Narodziny i rozwój...*, s. 116-117.

22 Jej biogram zob. M. Rotkiewicz, *Mistrzyni dysku, pióra i palety*, [w:] M. Rotkiewicz, *Światło Olimpi*, Warszawa 2011, s. 188-241.

23 Zob. R. Wryk, *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, Poznań 2015, s. 316-319.

24 Idem, *Akademicki Związek Sportowy...*, s. 255-265.

W wioślarstwie warszawski klub dominował do roku 1931, gdy palmę pierwszeństwa przejął AZS Kraków. W latach 20. osady stołecznego AZS-u odnosiły sukcesy w zawodach krajowych i międzynarodowych. Władysław Nadratowski wystąpił na olimpiadzie w Paryżu. W 1925 r. warszawska czwórka ze sternikiem wygrała prestiżowe międzynarodowe regaty akademickie w Pawii. Natomiast ósemka zdobyła brązowy medal mistrzostw Europy w 1927 r., a rok później na igrzyskach w Amsterdamie zajęła czwarte miejsce²⁵.

Bardzo aktywni byli również żeglarze z AZS Warszawa, którzy w 1931 r. uzyskali autonomię, działając od tej pory jako Yacht Klub AZS Warszawa. W szeregach sekcji pływali dwaj olimpijczycy: Adam Wolff (1928) i Juliusz Sieradzki (1936).

W szermierce akademicy ze stolicy ustępowali co prawda kolegom z AZS Kraków, ale z czasem rośli w siłę i też mogli się poszczycić pokaźnym dorobkiem. Najlepszymi szermierzami w klubie byli Kazimierz Laskowski i Władysław Dobrowolski. Ten pierwszy zdobył tytuły mistrza Polski w szpadzie (1929, 1931) i w szabli (1930). Na mistrzostwach Europy w Liege (1930) w turnieju drużynowym wywalczył brązowy medal²⁶. Władysław Dobrowolski to przykład doskonałego lekkoatlety i szermierza w jednej osobie. Był on jedenastokrotnym mistrzem Polski w różnych konkurencjach: skoku w dal, rzucie oszczepem, biegach na 100 i 200 m, biegu na 110 m przez płotki. Później skoncentrował się jednak na szermierce. W kraju był dwukrotnym wicemistrzem. Na igrzyskach olimpijskich w Los Angeles (1932) zdobył brązowy medal w drużynowym turnieju szabli. Cztery lata później w Berlinie zajął czwarte miejsce. W drużynie był ponadto brązowym medalistą mistrzostw Europy w 1934 r.²⁷.

Do najlepszych w kraju należała sekcja gier sportowych AZS Warszawa. Stołeczne drużyny akademickie były pionierami w rozwoju siatkówki, koszykówki. Szczególnie pierwszoplanową rolę odegrały w rozwoju siatkówki. Drużyna AZS Warszawa to prawdopodobnie najstarsza drużyna klubowa siatkówki w Europie. Powstała w 1924 r, a pierwsze rozgrywki o mistrzostwo Polski doszły do skutku dopiero w 1929 r. i stały się areną bezprzykładnej hegemonii siatkarzy i siatkarek stołecznego AZS²⁸. Siatkarki ustanowiły nawet swoisty rekord, ponieważ w rozgrywanych od 1929 r. mistrzostwach Polski aż dziewięć razy zdobyły pierwsze miejsce. Zespół męski trzy razy był mistrzem kraju, zaś pięć razy wicemistrzem. Twórcą tych sukcesów był w dużej mierze Romuald Wirszyłło – zawodnik, trener i organizator w jednej osobie²⁹.

Koszykarze AZS Warszawa byli pionierami tej dyscypliny do tego stopnia, że na początku (w 1924 r.) mieli problemy ze znalezieniem jakiegokolwiek przeciwnika w stolicy. Jednakże, gdy

25 Szerzej na temat wioślarstwa zob. R. Kobendza, *Sekcja wioślarska AZS w Warszawie 1917-1939*, Warszawa 1991.

26 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 168-170.

27 R. Wryk, *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 193-197.

28 *Pół wieku AZS...*, s. 288-289.

29 Z. Wojewódzka, *Romuald Wirszyłło (1906-1980)*, [w:] *Ludzie wychowania fizycznego i sportu*, Warszawa 2000, s. 151-152.

rozpoczęto rozgrywki o mistrzostwo Polski doszli najwyżej do trzeciego miejsca. Lepsze od nich były koleżanki grające w koszykówkę. Żeńska drużyna AZS Warszawa była jedną z najlepszych w Polsce. Cztery razy zdobyła mistrzostwo, a w pozostałych startach nie schodziła poniżej medalowej pozycji³⁰. Gdy w 1938 r. w Rzymie reprezentacja Polski wywalczyła brązowy medal mistrzostw Europy, trzon drużyny narodowej tworzyły właśnie zawodniczki AZS Warszawa.

Akademicy z Warszawy zorganizowali również drużyny piłki ręcznej i jej odmiany – hazeny. Zasady gry dopiero się tworzyły, podobnie jak drużyny klubowe. Warszawskie azetesianki były jednymi z pierwszych w rozwoju hazeny. W 1930 r. zdobyły mistrzostwo kraju, a potem dwa razy wicemistrzostwo. W 1937 r. hazenę zlikwidowano, wprowadzając 7-osobową kobiecą piłkę ręczną. Wówczas piłkarki ręczne AZS Warszawa w 1939 r. zostały wicemistrzem Polski. Władysław Twardo zorganizował w 1932 r. męską drużynę 11-osobowej piłki ręcznej, której największym osiągnięciem było wicemistrzostwo kraju we 1938 r.³¹.

Jeszcze jedną pionierską dyscypliną sportu było rugby. Sekcja powstała w 1925 r. i rozgrywała mecze z drużyną Orła Białego. Ponieważ był to jedyny przeciwnik w stolicy, a dyscyplina nie spotkała się z żywszym zainteresowaniem kibiców, w 1929 r. sekcję rugby rozwiązano. Została reaktywowana dopiero w 1956 r. w AZS AWF Warszawa³².

W sportach zimowych warszawscy akademicy odnosili sukcesy w dwóch dyscyplinach: hokeju na lodzie i łyżwiarstwie. AZS Warszawa odegrał bezsprzecznie pierwszoplanową rolę w rozwoju hokeja na lodzie. W latach 1927-1931 bezapelacyjnie zwyciężał w mistrzostwach Polski. Jego zawodnicy stanowili trzon reprezentacji narodowej na mistrzostwach Europy w Davos w 1926 r. oraz na igrzyskach olimpijskich w Sankt Moritz w 1928 r. Na mistrzostwach starego kontynentu w Budapeszcie w 1929 r. przyczynili się do zdobycia przez Polskę srebrnego medalu. Tadeusz Adamowski jest uznawany za najlepszego polskiego hokeistę w historii³³.

W łyżwiarstwie pierwszą wielką indywidualnością był wicemistrz Polski Leon Jucewicz, który na igrzyskach olimpijskich w Chamonix (1924) zajął ósme miejsce. Potem klasowym zawodnikiem był Janusz Kalbarczyk, od 1929 r. najlepszy łyżwiarz w kraju (w całej swej karierze zebrał aż 66 tytułów mistrza Polski). W 1935 r. na akademickich mistrzostwach świata w Sankt Moritz zajął trzecie miejsce w wieloboju, a dwa lata później w Zell am See na dystansie 5000 m zdobył srebrny medal³⁴.

W czasie okupacji niemieckiej część członków AZS kontynuowała działalność sportową w konspiracji. Rozgrywano konspiracyjne mecze koszykówki i siatkówki. Drużyna AZS wygrała

30 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 174-177.

31 W. Twardo, *Rozwój piłki ręcznej w AZS Warszawa w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w środowisku akademickim*, red. K. Obodyński, Warszawa 1985, s. 117-125.

32 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 150-151.

33 R. Wryk, *Narodziny i rozwój...*, s. 132-133.

34 Idem, *Olimpijczycy Drugiej Rzeczypospolitej*, s. 266-270, 272-275.

trzykrotnie konspiracyjne Mistrzostwa Warszawy. Żeglarze zorganizowali konspiracyjne regaty na Wiśle. Poszczególni sportowcy z AZS Warszawa startowali także w innych konspiracyjnych zawodach lekkoatletycznych, tenisowych, szermierczych czy łyżwiarskich³⁵.

Według ustaleń Roberta Gawkowskiego w czasie wojny zginęło 111 sportowców, którzy reprezentowali barwy AZS Warszawa. Najwięcej z nich (30 osób) zginęło w powstaniu warszawskim³⁶. AZS Warszawa poniósł w latach II wojny światowej największe straty osobowe ze wszystkich klubów akademickich. Wielu azetesiaków pozostało też na emigracji, nie wracając do kraju. Zniszczeniu legł niemal cały majątek AZS Warszawa.

Na gruzach zniszczonego miasta odradzało się życie akademickie i sportowe stolicy. AZS Warszawa wznowił działalność w połowie października 1945 r. Jako pierwsza powstała sekcja gier sportowych, kierowana przez Romualda Wirszyłło. W ciągu kilku miesięcy wznowiły działalność sekcje: pływacka, narciarska, szermiercza, hokeja na lodzie, tenisowa i piłki nożnej³⁷.

Jako pierwsza sukcesy odnosiła sekcja siatkówki AZS Warszawa. Wśród mężczyzn zespół zdobył wicemistrzostwo Polski w 1946, zaś w latach 1947 i 1949 mistrzostwo kraju. Również wśród kobiet siatkarki AZS Warszawa w 1946 r. zajęły drugie miejsce, w kolejnych dwóch latach zdobywały tytuł mistrza Polski. W 1949 r. przyszedł czas na pierwsze sukcesy międzynarodowe. Na akademickich mistrzostwach świata reprezentacja Polski, w której grało sześć zawodniczek stołecznego AZS, zdobyła brązowy medal. Także trzecie miejsce zajęła na pierwszych mistrzostwach Europy w siatkówce³⁸. Od 1950 r. oba zespoły (męski i żeński) grały w barwach AZS Politechniki Warszawskiej. W 1953 r. drużyna siatkarek została rozwiązana, a zawodniczki w większości przeszły do AZS AWF. Do zespołu z Bielń trafił także najlepszy siatkarz³⁹.

Koszykarki z AZS Warszawa pierwsze sukcesy osiągnęły zdobywając mistrzostwo Polski w 1947 i 1950 r. Powstanie konkurencyjnej drużyny siatkówki AZS AWF Warszawa i jej awans do I ligi doprowadził do połączenia obu drużyn w 1953 r. pod szyldem AWF. Koszykarze z AZS Warszawa już w 1947 r. zdobyli tytuł mistrza Polski, ale w następnych latach nie odnosili już takich sukcesów. W 1961 r. zostali połączeni z drużyną AZS AWF tworząc legendarny zespół „czarodziei z Bielń”. Piłkarki i piłkarze ręczni, trenowani przez Władysława Twardo, w 1946 r. zdobyli wicemistrzostwo kraju, ale w następnych latach grali już zdecydowanie słabiej⁴⁰.

Już na pierwszych szermierczych mistrzostwach Polski w 1946 r. drużyna florecistek AZS Warszawa zdobyła tytuł wicemistrzowski, a rok później stanęła na najwyższym stopniu podium⁴¹.

35 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 257-263.

36 Ibidem, s. 238.

37 R. Wryk, *Narodziny i rozwój...*, s. 261-263.

38 *50 lat piłki siatkowej AZS Warszawa 1924-1974*, red. R. Wirszyłło, Warszawa 1989, s. 32.

39 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 298-299.

40 Ibidem, s. 300-304.

41 M. Łuczak, *Szermierka w Polsce w latach 1945-1989*, Poznań 2002, s. 301.

W 1949 r. sekcja zaprzestała działalności. W sekcji wioślarskiej gwiazdą był sławny już wtedy Teodor Kocerka, który przez dwa lata występował w barwach AZS Warszawa. W 1952 r. zdobył brązowy medal w jedynkach na igrzyskach olimpijskich w Helsinkach.

W 1949 r. w ramach stalinizacji sportu AZS przekształcono w centralnie sterowane Akademickie Zrzeszenie Sportowe. Jego celem było „umasowienie sportu na terenie wyższych uczelni” oraz prowadzenie „świadomej i ciągłej pracy ideologicznej”. Członkowie AZS byli zobligowani do brania udziału w różnego rodzaju propagandowych zawodach czy też pochodach pierwszomajowych. Odbывał się także proces „czyszczenia” szeregów organizacji z „elementów reakcyjnych”. Dbano o poprawę składu socjalnego działaczy AZS poprzez zwiększenie liczby osób o pochodzeniu robotniczo-chłopskim⁴².

Z zaangażowaniem studentów warszawskich uczelni w działalność w AZS nie było jednak najlepiej. W lipcu 1949 r. w 11 uczelniach warszawskich AZS miał 1460 członków uprawiających w sumie 22 dyscypliny sportu (na prawie 22 tys. studentów). Był wyraźnie słabszy liczebnie od Wrocławia, Krakowa i Poznania⁴³. W ciągu kilku następnych lat udało się jednak powiększyć szeregi stołecznego AZS. W 1956 r. w 9 kołach uczelnianych było 3769 członków, uprawiających 24 dyscypliny. W tym momencie Warszawa stała się największym ośrodkiem sportu akademickiego w kraju⁴⁴.

Po zmianach politycznych 1956 r. reaktywowano Akademicki Związek Sportowy, który ponownie mógł się normalnie rozwijać. W 1965 r. Zarząd Środowiskowy AZS w Warszawie zrzeszał 7 klubów uczelnianych, Klub Międzyuczelniany i Klub na Osiedlu Jelonki. Łącznie kluby te zrzeszały w 83 sekcjach sportowych 4538 osób, co stanowiło 13,3 % ogółu studentów warszawskich. W środowisku pracowało aż 259 działaczy. W rywalizacji klubów AZS Warszawa zajęła piąte miejsce⁴⁵.

Liczebność klubów uczelnianych była bardzo zróżnicowana. Najliczniejszy klub Uniwersytetu Warszawskiego miał 1478 członków w 14 sekcjach. Klub Politechniki miał 1008 członków w 17 sekcjach, ale było to tylko 8,6 % w relacji do ogółu studentów uczelni. Najbardziej usportowioną uczelnią była SGPiS. Jej klub uczelniany skupiał 607 członków, czyli 19,5 % studentów. Kolejne pod względem liczebności były SGGW (471) i Akademia Medyczna (307). Najśłabsze były mikroskopijne kluby Akademii Sztuk Pięknych (30 studentów) i Wyższej Szkoły Muzycznej (20 osób). Natomiast Klub Międzyuczelniany posiadał 477 członków w 5 sekcjach. Niezależnie funkcjonował Klub AZS AWF, który zrzeszał 1255 członków w 20 sekcjach

42 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 275-285.

43 AAN, Ministerstwo Oświaty, sygn. 3166, Sprawozdanie organizacyjne ZG AZS za okres od 1 IV 1949 do 31 VII 1949 r., k. 232.

44 *Sprawozdanie z działalności w latach 1957-1959*, ZG AZS, Warszawa 1960, s. 14.

45 *Sprawozdanie z działalności w latach 1964-1965*, ZG AZS, Warszawa 1966, s. 21, 27.

sportowych. W rozgrywkach I ligi brało udział 8 zespołów⁴⁶.

Rachityczne kluby ASP i WSM zostały w 1968 r. połączone w Klub AZS Wyższych Szkół Artystycznych. Powstawały też nowe kluby – w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej (od 1973 r.) oraz w uczelniach teologicznych: Akademii Teologii Katolickiej (1968) i Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej (1976)⁴⁷.

W latach 70. miał miejsce największy przyrost liczebny klubów należących do Zarządu Środowiskowego w Warszawie. W 1972 r. liczyły one łącznie 6319 członków, zaś w 1981 r. już 13632 osoby zrzeszone w 11 klubach i 125 sekcjach. W kolejnych latach, w związku z kryzysem społeczno-politycznym i ekonomicznym w kraju nastąpił gwałtowny spadek do 6801 członków w roku 1989⁴⁸.

W trudnym okresie transformacji ustrojowej i komercjalizacji sportu, wiele klubów uczelnianych przeżywało trudności. Jednocześnie jednak dołączały nowe, zarówno z uczelni publicznych, jak i prywatnych. Były wśród nich uczelnie wojskowe: Wojskowa Akademia Techniczna i Akademia Obrony Narodowej (obecnie Akademia Sztuki Wojennej) oraz Szkoła Główna Służby Pożarniczej. W gronie uczelni prywatnych znalazły się m.in. Akademia Leona Koźmińskiego, Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Uczelnia Łazarskiego⁴⁹.

W wyniku zmian statutowych z grudnia 2005 r. wszystkie jednostki organizacyjne z terenu województwa mazowieckiego weszły w skład Organizacji Środowiskowej AZS w Warszawie. Były wśród nich kluby z byłych miast wojewódzkich, posiadające już długą historię. AZS Politechniki Radomskiej (dawniej Wyższej Szkoły Inżynierskiej) funkcjonował od 1969 r., AZS Politechniki Warszawskiej, Filia w Płocku od 1970 r., podobnie jak AZS Akademii Podlaskiej w Siedlcach (dawniej Wyższej Szkoły Pedagogicznej). Na dzień 31 grudnia 2006 r. cała organizacja liczyła w 40 klubach i 324 sekcjach już 6433 członków⁵⁰.

Należy pamiętać, że po przejęciu najlepszych sekcji wyczynowych przez Klub Sportowy AZS AWF, kluby uczelniane koncentrowały się głównie na upowszechnianiu sportu. Dawały możliwość udziału w zorganizowanych przez Zarząd Środowiskowy rozgrywkach studenckich, turniejach i spartakiadach oraz obozach sportowych. Niektóre posiadały własne drużyny grające na poziomie II ligi, ligi okręgowej lub A klasy. Zajmowały silną pozycję w rywalizacji międzyuczelnianej. Np. Klub SGPiS zajmował w latach 1977-1989 pierwsze miejsce w Mistrzostwach Polski Uczelni Ekonomicznych⁵¹.

46 Ibidem.

47 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 396-399.

48 H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, s. 88.

49 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 510-512.

50 *XXII Zjazd Akademickiego Związku Sportowego. Sprawozdanie z działalności w latach 2006-2007*, Poznań 2007, s. 30, 42.

51 Zob. R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 348-402.

W latach 80. pojawiły się jednak pierwsze sukcesy sekcji wyczynowych PW i UW. W klubie AZS Politechniki Warszawskiej powstała niezwykle silna sekcja kick-boxingu. W latach 1987-1990 jej zawodnicy (Przemysław Saleta, Marek Piotrowski, Piotr Siegoczyński, Bogdan Sawicki, Piotr Falender) zdobywali nawet tytuły mistrzów świata⁵². Zespół koszykówki męskiej AZS PW wszedł na początku XXI w. do najwyższej klasy rozgrywkowej. W ślad za nimi drużyna siatkarzy dołączyła do Polskiej Ligi Siatkówki w 2003 r. W latach 2006 i 2011 zajmowała piąte miejsce⁵³.

W AZS Uniwersytetu Warszawskiego w mistrzostwach Polski seniorów zwyciężali judocy i karatecy. Sekcja badmintonu awansowała do I ligi, zajmując w 1989 r. trzecie miejsce. W początkach XXI wieku w klubie pojawili się wybitni zawodnicy, w tym olimpijczycy. W sekcji judo liderem był Krzysztof Wiłkomirski AZS – 10-krotny mistrz Polski, brązowy medalista mistrzostw świata (2001), mistrzostw Europy (2003) i w drużynie (2012)⁵⁴. Żeglarka Katarzyna Szotyńska-Deberny została pięciokrotną mistrzynią Polski w klasie Laser Radial. W latach 2000-2003 była mistrzynią świata, zaś 2003-2004 mistrzynią Europy. Wystąpiła na igrzyskach w Pekinie. W jej ślady poszła w tej samej klasie Laser Radial Anna Weinzieher – mistrzyni Polski (2010, 2012), olimpijka z Londynu⁵⁵. Przez wiele lat niepokonana w windsurfinowej klasie funboard była Dorota Staszewska – czterokrotna mistrzyni świata i dwukrotna mistrzyni Europy⁵⁶. Marcin Rudawski zdobył złote medale mistrzostw świata w klasie Laser Radial (2009) i Laser Standard (2011)⁵⁷.

Klub AZS AWF Warszawa

Przełomowym momentem w historii sportu akademickiego w Warszawie było niewątpliwie utworzenie w 1949 r. klubu AZS-AWF Warszawa. Uczelnia na Bielanach wznowiła swoją działalność w 1946 r., zaś w 1949 r. została przekształcona ze szkoły wojskowej w cywilną uczelnię pod nazwą: Akademia Wychowania Fizycznego im. gen. broni Karola Świerczewskiego. 24 listopada 1949 r. został założony wielosekcyjny klub uczelniany pod nazwą: Koło Sportowe Akademickiego Zrzeszenia Sportowego przy Akademii Wychowania Fizycznego Warszawa (w skrócie AZS-AWF Warszawa)⁵⁸.

W 1949 r. powołano do życia dziesięć sekcji sportowych: atletyki (podnoszenie ciężarów, judo i zapasy), gimnastyki, lekkoatletyki, pływania, narciarstwa, szermierki, tenisa stołowego, wioślarstwa, zespołowych gier sportowych (koszykówka, siatkówka, piłka ręczna) i żeglarstwa. Na początku lat 50. powstały kolejne sekcje: bojerów, boks, koszykówki, piłki ręcznej, piłki nożnej,

52 B. Korpak, op. cit., s. 89, 306.

53 Ibidem, s. 84.

54 B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Leksykon olimpijczyków polskich...*, s. 238.

55 Ibidem, s. 1181-1182.

56 B. Korpak, op. cit., s. 82, 306-307, 319.

57 Ibidem, s. 308.

58 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, Warszawa 2014, s. 37-39.

skoków do wody, łyżwiarstwa szybkiego. W szczytowym momencie liczba sekcji doszła do 29. Niektóre z nich miały jednak krótki „życiok”, np. bojery, boks, łyżwiarstwo, tenis ziemny⁵⁹.

W połowie lat 50. w klubie prekursorsko wprowadzono nowe dyscypliny sportu: akrobatykę sportową, gimnastykę artystyczną, podnoszenie ciężarów, judo i rugby, których pionierami w Polsce byli studenci i pracownicy AWF, jednocześnie członkowie AZS-AWF. Przyczynili się oni do tworzenia podstaw i rozwoju tych dyscyplin sportowych w Polsce; opracowali metody treningowe, system zawodów sportowych i przepisy, organizowali na terenie uczelni kursy szkoleniowo-instruktorskie, nawiązywali pierwsze kontakty międzynarodowe⁶⁰.

W latach 50. i 60. we współpracy kadry naukowej AWF i sekcji klubowych powstały swoiste „szkoły trenerskie” w koszykówce, siatkówce, judo, podnoszeniu ciężarów, szermierce, a zwłaszcza w lekkiej atletyce, w której wyróżniały się: szkoła oszczepu – Zygmunta Szelesta, szkoła biegowa – Włodzimierza Druźbiaka, szkoła skoku o tyczce – Antoniego Morończyka. Cieszyły się one uznaniem międzynarodowym i budowały potęgę polskiego „wunderteamu”⁶¹.

AZS-AWF Warszawa był pierwszym akademickim klubem sportowym, założonym przy wyższej uczelni wychowania fizycznego i był jedynym tego typu w Polsce aż do roku 1976. Klub od początku odwoływał się do tradycji warszawskiego AZS, ale w latach stalinowskich wyrażało się to jedynie w używaniu barw i godła tożsamyh z przedwojennym AZS. Dopiero po 1957 r. zaczęto świadomie nawiązywać do przedwojennej historii AZS⁶².

Od początku lat 50. w środowisku akademickim klub miał specjalne prawa wyróżniające go od powstających Kół Sportowych AZS przy innych uczelniach. Zawodnicy z AWF mogli startować na ogólnopolskich zawodach, a najlepsi sportowcy z innych klubów, nabywali możliwość łatwiejszej drogi przejścia do AZS-AWF. Klub z Bielan tym także różnił się od AZS Warszawa i od Kół Sportowych AZS, że posiadał znakomitą bazę sportową i miał zapewnioną fachową kadrę trenerską. Szybko stał się najsilniejszym ośrodkiem sportu akademickiego w kraju, i od tej pory przez następne ćwierć wieku należał do jednych z największych polskich klubów sportowych⁶³.

Klub szybko rósł liczenie. W 1954 r. na ogólną liczbę 667 studentów AWF do klubu należało 410 osób. Pod koniec lat 50. było to już 600 członków⁶⁴. Potęgą klubu wzrosła jeszcze bardziej po reorganizacji w 1966 r. Wówczas to powstał Międzyuczelniany Klub AZS Warszawa przy AWF jako ośrodek sportu wyczynowego dla całego środowiska studenckiego Warszawy. Nastąpiło połączenie sekcji AZS-AWF Warszawa z sekcjami sportowymi klubu środowiskowego AZS Warszawa. Połączony klub był drugim co do wielkości klubem w Polsce, a największym w

59 Ibidem, s. 82.

60 <http://www.azsawf.com/klub/historia-klubu>

61 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 84.

62 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 408.

63 Ibidem.

64 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 83.

Akademickim Związku Sportowym. W roku 1966 było w nim zarejestrowanych 1295 zawodników, w tym 280 studiujących w Warszawie poza AWF⁶⁵.

W 1973 r. nastąpiła fuzja ze Szkolnym Związkiem Sportowym, a formalna nazwa brzmiała: Klub Sportowy SZS-AZS Warszawa przy AWF. Po trzech latach klub uzyskał osobowość prawną i powrócił do dawniejszej nazwy: AZS-AWF Warszawa.

Trudna sytuacja ekonomiczna w kraju utrudniała od kilkunastu lat utrzymanie wysokiej pozycji w sporcie kwalifikowanym. Wskutek trudności finansowych Klubu i braku wyników sportowych, a także malejącego zainteresowania studentów AWF sportem wyczynowym, w latach pięćdziesiątych zostało zawieszonych wiele sekcji. Zlikwidowano m.in. wszystkie sekcje gimnastyczne, podnoszenie ciężarów i siatkówkę męską. W roku 1996 działało jeszcze 15 sekcji, natomiast w roku 2004 pozostało tylko 9 sekcji: judo, lekkoatletyki, piłki ręcznej męskiej, pływania, rugby, siatkówki żeńskiej, szermierki, wioślarstwa i zapasów⁶⁶.

Jednocześnie zaczęła maleć liczba członków Klubu (1993 – 1053 zawodników; 1996 – 893 zawodników; 2004 – 516 zawodników, 2008 - 1065 zawodników). Od roku 2005 zaczęło się wychodzenie kryzysu. Obecnie w Klubie działa 12 sekcji: futsal, jeździectwo, judo, lekkoatletyka, piłka ręczna, piłka siatkowa, pływanie, rugby, szermierka, taekwondo, wioślarstwo, zapasy⁶⁷.

Zawodnicy AZS-AWF Warszawa odnosili sukcesy w rywalizacji sportowej na różnych szczeblach zarówno w sportach indywidualnych i drużynowych. Zdobywali liczne medale na mistrzostwach Polski i Akademickich Mistrzostwach Polski, ustanawiali setki rekordów kraju, zwyciężali w Spartakiadach. Tylko do roku 1983 uzyskali 474 tytuły mistrzów Polski, 420 tytułów wicemistrzów i 294 trzecie miejsca⁶⁸.

Bardzo duże są również ich osiągnięcia na największych imprezach międzynarodowych, gdzie wywalczyli łącznie 260 medali. Kronikarze klubowi obliczyli, że reprezentanci AZS-AWF są zdobywcami: 105 medali wywalczonych na Mistrzostwach Europy (33 złote; 34 srebrne; 38 brązowych), 76 medali zdobytych na Mistrzostwach Świata (22 złote; 25 srebrnych; 29 brązowych), 58 medali uzyskanych na Letnich Uniwersjadach (18 złotych; 12 srebrnych; 28 brązowych), 21 medali wywalczonych na Igrzyskach Olimpijskich (7 złotych; 7 srebrnych; 7 brązowych)⁶⁹.

Krótki przegląd największych osiągnięć AZS AWF Warszawa w poszczególnych dyscyplinach należy zacząć od cieszących się w klubach akademickich dużą popularnością gier zespołowych.

65 *Sprawozdanie z działalności Klubu Międzyuczelnianego AZS Warszawa przy AWF w latach 1966-1968*, Warszawa 1969, s. 5-9.

66 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 83.

67 Ibidem.

68 K. Lipska, *Klub Sportowy AZS AWF Warszawa w latach 1949-1984*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w środowisku akademickim. Ogólnopolska konferencja naukowa. Rzeszów 7-8 grudnia 1984*, red. K. Obodyński, Warszawa 1985, s. 311.

69 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 413.

Siatkarki AZS AWF Warszawa miały swój okres absolutnej dominacji w lidze (1955-1966). W grach zespołowych była to historia bez precedensu. W latach 70. zdobyły dwukrotnie wicemistrzostwo (1973 i 1974). Grały pod opieką trener Krystyny Hajec-Wleciał⁷⁰. Jadwiga Abisiak-Rutkowska, Krystyna Czajkowska-Rawska, Jadwiga Marko i Zofia Szczesniewska grały w reprezentacji Polski, która na igrzyskach w Tokio w 1964 r. sięgnęła po brązowy medal. Później, w 1980 r. siatkarki AZS AWF Warszawa spadły do II ligi, by po kilku latach wrócić do I ligi i odtąd walczyć głównie o utrzymanie się w tej klasie rozgrywek.

Dłużej trwała ligowa supremacja siatkarzy z Bielan. Zespół trenowany przez Zygmunta Krausa przez dziesięć kolejnych lat zdobywał mistrzostwo Polski (1952-1961). W latach 60., rywalizując z Legią Warszawa, jeszcze cztery razy wywalczył tytuł mistrza kraju, a trzy razy wicemistrza. W 1959 r. wystąpił na Uniwersjadzie w Turynie jako reprezentacja akademicka Polski i zdobył brązowy medal. Zdzisław Ambroziak, Zbigniew Jasiukiewicz, Hubert Wagner i Zbigniew Zarzycki powołani zostali do reprezentacji Polski, która na igrzyskach olimpijskich w Meksyku w 1968 r. zajęła piąte miejsce. W połowie lat 70. nastąpił powolny upadek siatkarskiej drużyny. Zespół w 1975 r. spadł do II ligi. Po kolejnych spadkach do niższych klas zespół w 1995 r. rozwiązano⁷¹.

Koszykarki z AZS Warszawa pierwsze sukcesy osiągnęły zdobywając mistrzostwo Polski w 1947 i 1950 r. Potem drużyna AZS Warszawa została połączona z AZS AWF Warszawa, co dało znakomite efekty. W zespole tym znalazły się wybitne indywidualności polskiej koszykówki z Romuald Gruszczyńską-Olesiewicz na czele. Zespół AZS AWF Warszawa prowadzony przez trenera Zygmunta Olesiewicza zdobył ośmiokrotne mistrzostwo kraju (1953-1956, 1958, 1960-1962) i pięciokrotne wicemistrzostwo⁷². Okres świetności trwał do końca lat 60. Potem bielańską koszykówkę pań dopadła stagnacja. Po raz ostatni koszykarki z AZS-AWF wystąpiły w I lidze w 1979 r. W ostatnim roku XX stulecia sekcja koszykówki kobiet decyzją władz klubu została zawieszona.

Sytuacja uległa zmianie po połączeniu w 1961 r. drużyn AZS Warszawa i AZS AWF Warszawa. W 1962 r. zdobyli wicemistrzostwo kraju, a w roku 1967 mistrzostwo. Przez całą dekadę zespół prowadzony przez Zygmunta Olesiewicza plasował się w górnej części tabeli. Prezentował koszykówkę opartą na wysokiej technice, sprawności i szybkości przeprowadzanych akcji. Stąd otrzymał przydomek „Czarodzieje z Bielan”. Startował w I lidze do 1974 r. Zawodnicy sekcji występowali w narodowej reprezentacji olimpijskiej w 1964 i 1968 r., zajmując na igrzyskach szóste miejsce⁷³.

70 50 lat piłki siatkowej AZS Warszawa 1924-1974, s. 84-86.

71 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 421.

72 H. Hanusz, *Akademicki Związek Sportowy w Polsce Ludowej*, s. 127-128.

73 K. Lipska, *Klub Sportowy AZS AWF Warszawa w latach 1949-1984*, s. 307.

Drużyna rugby AZS-AWF zdobyła w latach 1957-2009 aż 16 razy tytuł mistrza kraju zespołów 15-osobowych. Była także podporą reprezentacji Polski. Słabiej radziły sobie piłkarki ręczne, które co prawda w 1953 r. wygrały mistrzostwo Polski w 11-osobowym szczypiorniaku. Od 1960 r. występowały w I lidze 7-osobowej piłki ręcznej, ale ich największym osiągnięciem było trzykrotnie uzyskane trzecie miejsce. W 1970 r. nastąpił regres i spadek do niższej klasy⁷⁴.

Imponujący jest dorobek medalowy sekcji lekkoatletycznej. W latach 1951-2009 panie zdobyły 74 tytuły mistrzyń Polski, zaś panowie 62 tytuły mistrzów Polski. Zaczęło się w latach 50. od sukcesów w mistrzostwach Polski: Marii Ilwickiej – w biegu na 100 m i skoku w dal (1951-1952), Heleny Kozłowskiej – w rzucie dyskiem (1954), Henryka Gralewskiego – w biegu na 800 m (1955) i 3 km na przełaj (1956) oraz Zenona Ważnego – skok o tyczce (1956, 1958). Na igrzyskach w Melbourne w 1956 r. wystąpili Zenon Ważny (szóste miejsce w skoku o tyczce) i Jan Kopyto (piąty w rzucie oszczepem)⁷⁵.

W latach 60. wyróżniali się sprinterzy – mistrzowie Polski w biegach na 200 i 400 m Bogusław Gierajewski i Jan Werner (mistrz Europy w sztafecie 4x400 m w 1966 r.). W bielańskiej uczelni utworzyła się też pod kierunkiem znakomitego trenera Zygmunta Szelesta nieformalna „szkoła rzutu oszczepem”. Z tej szkoły wyszli mistrzowie kraju: Władysław Nikiciuk (brązowy i srebrny medalista mistrzostw Europy), Bernard Werner i Piotr Bielczyk, a nieco później (lata 80. i 90.) także Genowefa Olejarz-Patla⁷⁶.

Gwiazdą bielańskiej drużyny w latach 70. był skoczek wzwyż Jacek Wszół – dwukrotny olimpijczyk (złoty medal w Montrealu w 1976 r. i srebrny w Moskwie w 1980 r.), mistrz Europy w 1977 r., 11-krotny mistrz Polski⁷⁷. Wśród kobiet błyszczała Anna Włodarczyk – trzykrotna mistrzyni Polski, mistrzyni Europy w 1980 r. W kolejnej dekadzie wyróżniali się sprinter Leszek Dunecki (srebrny medalista olimpijski w 1980 r. w sztafecie 4x100 m) i skoczek w dal Stanisław Jaskółka, zaś w latach 90. czterystumetrowcy Tomasz Jędrusik i Piotr Długosielski. W XXI w. sekcja doczekała się nowej gwiazdy, jaką został dwukrotny złoty medalista olimpijski (Pekin 2008 i Londyn 2012), kulomiot Tomasz Majewski⁷⁸.

Wśród wybijających się polskich lekkoatletek ostatnich dekad były także m.in. wielokrotne mistrzyni kraju: Aurelia Trywiańska (100 m ppł.), Anna Guzowska (400 m), Wioletta Potępa (rzut dyskiem); brązowe medalistki mistrzostw Europy w 2006 r.: Monika Bejnar, Grażyna Prokopek, Ewelina Sętowska (4x400 m); trzykrotna brązowa medalistka mistrzostw Europy i brązowa medalistka mistrzostw świata w Osace (2007) Anna Olichwierczuk-Jesień (4x400 m)⁷⁹.

74 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 201-208, 265-278.

75 Ibidem, s. 169-176.

76 Ibidem.

77 B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Leksykon olimpijczyków polskich...*, s. 552.

78 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 427.

79 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 155-176.

Ogromną liczbę medali na krajowych basenach zgromadziła sekcja pływania (mężczyźni – 135 tytułów mistrzowskich, kobiety – 80). Grad medali na mistrzostwach Polski zdobywali: Ewa Grecka, Zofia Woynowska, Beata Perkowska, Bożena Dudek, Andrzej Chudziński, Jacek Krawczyk, Roman Guryn, Władysław Wojtakajtis, Zbigniew Wiechnik, Zbigniew Pacelt i inni. W początkach XXI zablęśła gwiazda prawdziwej multimedalistki Otylii Jedrzejczak. Trudno zliczyć jej wszystkie osiągnięcia. Wystarczy wspomnieć fenomenalny występ na igrzyskach olimpijskich w Atenach (2004), gdzie zdobyła złoty i dwa srebrne medale. Ponadto była m.in. osiem razy mistrzynią Europy i osiem razy medalistą mistrzostw świata. Oprócz niej medale dla AZS AWF Warszawa na arenie międzynarodowej zdobywały także Agnieszka Braszkiewicz – srebrny medal mistrzostw Europy 50 m st. klasycznym (2000) oraz Paulina Barzycka (brązowy na 200 m st. dowolnym 2005 i srebrny w sztafecie 4x200 m 2006)⁸⁰. Duża była w tym zasługa trenera AZS AWF od 1994 r. Pawła Słomińskiego, trzykrotnie nagradzanego przez „Przegląd Sportowy” tytułem „trenera roku”.

Wśród mężczyzn liderem jest Paweł Korzeniowski – mistrz świata z 2005 r. i sześciokrotny mistrz Europy. Na mistrzostwach świata zdobył ponadto dwa srebrne i jeden brązowy medal, zaś na mistrzostwach starego kontynentu – pięć złotych, sześć srebrnych i pięć brązowych krążków⁸¹. Medale mistrzostw Europy wywalczyli również: Sławomir Kuczko (dwa złote i dwa srebrne) oraz Artur Paczyński (srebrny) i Przemysław Wilant (brązowy)⁸².

Na arenie krajowej medale kolekcjonowała także sekcja skoków do wody, jednak nie przekładało się to na spektakularne sukcesy międzynarodowe.

Bardzo bogaty jest również dorobek sekcji szermierczej AZS AWF Warszawa, która jest niewątpliwie dumą klubu. Panie zdobyły do 2009 r. w sumie 39 tytułów mistrzyń Polski indywidualnie i drużynowo, panowie – 46.

W latach 60. świetnym florecistą był Zbigniew Skrudlik, mistrz Polski i przede wszystkim dwukrotny medalista olimpijski. Wywalczył indywidualnie srebro w Tokio (1964) i drużynowo brąz w Meksyku (1968). Godnie zastąpił go potem Marek Dąbrowski – wicemistrz olimpijski w drużynie z Monachium (1972). W latach 70. znakomite wyniki osiągnęli także: Adam Lisewski, Ziemowit Wojciechowski, Adam Robak, Barbara Wysoczańska, Agnieszka Dubrawska (florety), Leszek Jabłonowski i Dariusz Wódke (szabla). W 1980 r. Robak i Wysoczańska zdobyli brązowe medale olimpijskie w Moskwie. Rok później Wódke został mistrzem świata. W latach 90. zablęśił talent florecisty Adama Krzesińskiego – mistrza Europy i świata, srebrnego medalisty olimpijskiego z Atlanty i brązowego z Barcelony. Po roku 2000 wiele sukcesów odnosiła szablistka Aleksandra

80 Ibidem, s. 227-256.

81 B. Tuszyński, H. Kurzyński, *Leksykon olimpijczyków polskich...*, s. 776-777.

82 M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, s. 254-256.

Socha – dwukrotna mistrzyni Europy⁸³.

Znakomicie rozwijała się też sekcja podnoszenia ciężarów. W latach 50. gwiazdą AZS AWF był Jan Czepułkowski – trzykrotny mistrz Polski, srebrny i brązowy medalista mistrzostw Europy oraz brązowy mistrzostw świata w wadze lekkiej. W latach 60. nastąpiła era Waldemara Baszanowskiego – czterokrotnego olimpijczyka, który zdobył dwa złote medale olimpijskie (1964 i 1968). Był także pięciokrotnym mistrzem świata i dziewięciokrotnym mistrzem Polski. W 1985 r. został wybrany najlepszym polskim sportowcem AZS w plebiscycie „Na najlepszego zawodnika AZS w 40 leciu PRL”. Nieco w cieniu wielkiego mistrza stał Norbert Ozimek (mistrz świata w 1965 r.). Tradycję Baszanowskiego kontynuował Andrzej Mikołajczyk-Gąsienica – brązowy i złoty medalista mistrzostw Europy w latach 1993-1994. Pomimo sukcesów sekcja została rozwiązana w 1995 r.⁸⁴.

Dorobek sekcji judo (do 2009 r.) to aż 37 tytułów indywidualnych mistrzów Polski – kobiet i mężczyzn. Pierwszą gwiazdą był Antoni Zajkowski (trzykrotny mistrz Polski, srebrny medalista mistrzostw Europy i brązowy mistrzostw świata), który w 1972 r. zdobył dla AZS pierwszy medal olimpijski (srebrny) w tej dyscyplinie. Wyróżniali się również Włodzimierz Lewin i Aleksander Alksnin. Złoty medal olimpijski zdobył w Atlancie Paweł Nastula – trzykrotny olimpijczyk i aż 11-krotny mistrz Polski⁸⁵.

Sekcja zapasów była jedną z pierwszych założonych w AZS-AWF. Pierwsze tytuły mistrzowskie w latach 1953-1956 zdobywali Józef Grotkowski, Mirosław Żywczyk etc. W 1960 r. została z powodów organizacyjno-finansowych zawieszona. Reaktywowano ją w 1973 r. Pierwszym zapaśnikiem, który przyniósł chwałę klubowi był Dariusz Ćwikowski, dwukrotny mistrz Polski w stylu wolnym. Później medale zdobywali: Mirosław Jędrzejczak, olimpijczyk Robert Kostecki i Tadeusz Kowalski. W 1982 r. Roman Wrocławski wywalczył tytuł mistrza świata w stylu klasycznym. W latach dziewięćdziesiątych sekcja zapaśnicza nadal należała do najlepszych w Polsce⁸⁶.

Sekcja akrobatyki sportowej AZS AWF Warszawa należała do pionierskich i najlepszych sekcji tej dyscypliny sportowej w Polsce. Jej zawodniczki i zawodnicy w latach 1955-1989 zdobyli w sumie 60 tytułów mistrzowskich w kraju (w skokach na trampolinie, skokach na ścieżce i piramidach). Zdzisław Pełka i Eligiusz Skoczylas mieli na swym koncie także brązowe medale mistrzostw Europy. Członkowie sekcji gimnastyki sportowej zdobyli 10 tytułów mistrza Polski. Bardzo wysoki poziom reprezentowała również sekcja gimnastyki artystycznej⁸⁷.

83 Ibidem, s. 293-318.

84 Ibidem, s. 257-264.

85 R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 428-429.

86 M. Rotkiewicz, *AZS AWF Warszawa, 1949-2009*, s. 343.

87 Ibidem, s. 87-94, 101-118.

Sekcja wioślarska należała ciągle najlepszych w kraju. Do 2009 r. panowie zdobyli 54 tytuły mistrzowskie, zaś panie aż 78 tytułów mistrzyń Polski⁸⁸. W ostatnich dwóch dekadach XX w. posiadała wybitnych zawodników: Kajetana Broniewskiego – wielokrotnego mistrza Polski, trzykrotnego olimpijczyka, który w 1991 r. zdobył brązowy medal mistrzostw świata, a rok później w Barcelonie brązowy medal igrzysk olimpijskich⁸⁹, oraz Andrzeja Krzepińskiego – 18-krotnego mistrza Polski, wicemistrza świata w czwórce podwójnej z 1986 r. i dwukrotnego olimpijczyka⁹⁰.

Sukcesy na akwenach zagranicznych zanotowali także żeglarze. Legendą stał się Andrzej Zawieja – czterokrotny mistrz Polski, uczestnik igrzysk olimpijskich w Meksyku w 1968 r. Duży sukces odniósł Zbigniew Kania, który w roku 1967 w Montrealu zdobył tytuł mistrza świata w klasie Cadet (partnerem był Konrad Fick). Zdobył również tytuł wicemistrza świata w roku 1987 w klasie Hornet. Wśród innych żeglarskich znakomitości tego okresu byli również medaliści mistrzostw świata: Leon Wróbel, Tomasz Stocki i Roman Rutkowski⁹¹.

Bibliografia:

R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, Poznań 2019.

T. A. Grabowski, *Sport akademicki w Warszawie rodził się na moich oczach...*, [w:] *Sport akademicki w relacjach i wspomnieniach*, oprac. R. Wryk, Poznań 2009.

R. Kobendza, *Sekcja wioślarska AZS w Warszawie 1917-1939*, Warszawa 1991.

K. Lipska, *Klub Sportowy AZS AWF Warszawa w latach 1949-1984*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w środowisku akademickim. Ogólnopolska konferencja naukowa. Rzeszów 7-8 grudnia 1984*, red. K. Obodyński, Warszawa 1985.

M. Rotkiewicz, *AZS-AWF Warszawa 1949-2009*, Warszawa 2014.

E. Spaczyńska, *Powojenne początki sekcji piłki siatkowej AZS Warszawa*, „Zeszyty Historyczne AZS” 1997, nr 1.

W. Twardo, *Rozwój piłki ręcznej w AZS Warszawa w okresie II Rzeczypospolitej*, [w:] *Sport i wychowanie fizyczne w środowisku akademickim*, red. K. Obodyński, Warszawa 1985.

50 lat piłki siatkowej AZS Warszawa 1924-1974, red. R. Wirszyłło, Warszawa 1989.

⁸⁸ Ibidem, s. 327-342.

⁸⁹ <https://www.olimpijski.pl/pl/bio/191,broniewski-kajetan.html>

⁹⁰ <https://www.olimpijski.pl/pl/bio/1156,krzepinski-andrzej-bohdan.html>

⁹¹ R. Gawkowski, *Akademicki sport XX-wiecznej Warszawy*, s. 433-434.